

סדר תפילה
לליל יום הזיכרון
לשואה ולגבורה

התנועה הרפורמית | יהדות מתקדמת בישראל

תוכן העניינים:

6	יזכור והדלקת נרות הזיכרון
9	תפילת ערבית לליל יום השואה
30	הזכרת נשמות וקדיש
37	נר התקווה והתקומה
42	פרקי עדות והגות

עורך: הרב גלעד קריב

מעירים: הרב פרופ' יהודע עמיר, הרב יהורם מזור והרבה גליה סזן

מהדורה זמנית לשימוש פנימי בלבד

כל הזכויות על השירים והמקראות שמורות ליוצרים ולהוצאות לאור.

ניסן תשע"ה אפריל 2015

הקדמה

מכל הימים בלוח השנה העברי מציב יום הזיכרון לשואה ולגבורה אתגר גדול בפניו של האדם המתפלל. לשונה המסורתית של התפילה היהודית מרבה בדברי שבת, הודיה וצידוק הדין, שנתפסים כמעט כבלתי אפשריים למול ממדי החורבן והזוועה. ואכן, החברה הישראלית מעטה להטמיע ביום הזיכרון ביטויים ומחוות מעולם התפילה המסורתית, והסתפקה בתפילות המעטות הנאמרות לזכר המתים: הקדיש ותפילת "אל מלא רחמים". מילות הפתיחה של שירו המפורסם של יהודה עמיחי, הנושא את שמה של התפילה – "אלמלא האל מלא רחמים, היו הרחמים בעולם ולא רק בו" – נדמות כמלים שנכתבו במיוחד בעבור היום העצוב ולזיכרונות הקשים והמרים הכרוכים בו.

ואם כן – מדוע כלל להתקין תפילה מיוחדת ליום זה, תחת ההסתפקות במחוות הזיכרון האזרחיות והלאומיות?!? מבלי למעט בתוקף בחירתם של אלו המדמימים את תפילתם ביום זה, גם אם דפיו של סידור התפילה אינם זרים להם, נציע כי התפילה ביום זה מזכירה לנו שמלחמתם של הנאצים ושותפיהם כוונה נגד האדם היהודי והעם היהודי, אבל גם נגד רוחם ואמונתם. כשם שחיינו בארץ ובקהילות ישראל בתפוצות מתריסים כי לא עלתה בידם המזימה להכרית את שם ישראל, כך תפילתנו היא עדות כי לא עלה בידם להכרית את אמונת ישראל ומסורתו.

באומרנו את התפילה ביום הזה, שם האלוהים עולה על שפתינו אך לנגד עינינו ניצב זכרם של רבבות אחינו ואחיותינו, הורינו וזקנינו, שרבים מהם המשיכו לשאת שם זה גם בגיא צלמוות. צידוק הדין אינו דרכנו; לא ביום הזה וספק אם באחרים, אולם התפילה מהווה בעבורנו תזכורת לחובה המוטלת עלינו "לשבור רשע ולהכניע זדון" לברית הכרותה אתנו, בני האדם, שהדבר אפשרי, ובתוכם בני אברהם ושרה, כי הדבר אפשרי. ואולי ממש כיהודה עמיחי בשירו שנזכר, גם אנו עקודים ללשונה של התפילה אפילו בשעה שאנו מבקשים להטיח דברים כלפי שמים, ואפילו בעת שהספקות ממלאים את לבנו.

בכל השנים העבריות שאינן מעוברות, מצוין יום הזיכרון לשואה ולגבורה בסמיכות לשבת פרשת "שמיני", המספרת על מותם של נדב ואביהוא, בני אהרן, ביום חנוכתו של המשכן. שתי מלים בלבד משמשות

לתאר את תגובתו של האב, הכהן הגדול שיום ששונו הפך ליום אסונו: "וידם אהרון" (ויקרא ט ג) - דממה הרועמת יותר מכל המילים גם יחד. בהמשך תספר הפרשה על זעקתו המתפרצת. תפילתנו ביום הזיכרון היא תפילת ציבור, תפילתה של עדה הנושאת דברים בלחש ובקול. יחד עמנו, פליטי החרב וניצולי הזוועה, שרבים מהם בחרו בדממה משך שנים ארוכות. בתפילתנו אנו עוטפים את שתיקתם במילים ומעניקים לה מקום, אך בה בעת אנו גם מזמינים אותם בעדינות וברגישות לצאת משתיקתם ולהשיב לעצמם את הביטחון במילים שקשה לאומרם. את קריאתנו "שמע ישראל" אנו מכוונים ביום הזה לחובה המוטלת עלינו לשמוע ולזכור, מתוך תקווה שאם נתן להם את מילתנו שנאזין, יקל עליהם להשמיע.

כדרכנו, סידור התפילה הוא הצעה בלבד ומצע למחשבה ולבחירה. סדר תפילה זה נערך מתוך רצון לצקת את תכניו של היום אל תוך מטבע התפילה המסורתי, תוך זהירות גדולה וצניעות לכת. בתוך סדר התפילה טביעות אצבע רבות של המסורות הקשורות באבל אישי וציבורי: ברכת נחם בנוסח מיוחד ליום הזיכרון, פרקי תהלים, סדר קינות, תפילת הזכרת הנשמות והצעה להובלת התפילה בשפה רפה ובהיכל תפילה שהאור בו עומעם. לצדן של מסורות אלו ביטויים רבים למנהגי הזיכרון שעצבה החברה הישראלית והתרבות העברית המתחדשת: נוסחי הזכור הממלכתיים, שש להבות הזיכרון, מעמד "לכל איש יש שם", והמקראות והשירים המוכרים לכל בן ובת של הארץ שלנו. שילוב זה מציע מגוון רחב המאפשר בחירה והתאמה של סדר התפילה או ההתכנסות הקהילתית.

תפילה חרישית ועצובה היא תפילתו של היום, אך גם בתוכה, על דמעוטיה וספקוטיה, טמונה ההבטחה הגדולה "שלא יגמר לעולם, החול והים, רשרוש של המים, ברק השמים, **תפילת האדם**"

הקדמה לתפילה

נוהגים להחשיך מעט את בית הכנסת ולהתפלל באורות מועטים. יש הנוהגים להפוך את פני הפרוכת ולשבת על הרצפה או על מושבים נמוכים כדרך האבלים וכמנהג תשעה באב. נוהגים ששליח הציבור מתפלל בשפה רפה וצנועה.

אֱלֹהִים אֵל דָּמִי לָךְ, אֵל תְּהַרְשׁ וְאֵל תִּשְׁקֹט אֵל: כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ
יְהִימוּ, וּמִשְׁנֵאֵיךָ נִשְׂאוּ רֹאשׁ: עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוּד, וַיִּתְיַעֲצוּ עַל
צַפּוֹנֶיךָ. אָמְרוּ לָכֵן וַנִּכְחִידֶם מִגּוֹי, וְלֹא יִזְכֹּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד: כִּי נִוְעַצְוָה
לָב יַחֲדוּ, עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרְתוּ:

תהילים פג

לְמַנְצָחַךְ עַל אֵילַת הַשֶּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד: אֵלֵי אֵלֵי לְמָה עֲזַבְתָּנִי רְחוֹק
מִישׁוּעָתִי דְבַרֵי שְׂאֵגָתִי: אֱלֹהֵי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא
דוֹמִיָּה לִי: וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהַלּוֹת יִשְׂרָאֵל: בְּךָ בָטַחוּ אֲבֹתֵינוּ בָטַחוּ
וַתִּפְלֹטְמוּ: אֵלֶיךָ זָעְקוּ וְנִמְלָטוּ בְךָ בָטַחוּ וְלֹא בּוֹשׁוּ: וְאַנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא
אִישׁ חֶרֶפֶת אָדָם וּבְזוֹי עִם: כֹּל רָאִי יִלְעָגוּ לִי יַפְטִירוּ בְשָׁפָה יִנְיֵעוּ
רֹאשׁ: גַּל אֵל יִהְיֶה יִפְלֹטְהוּ יִצִּילְהוּ כִי חָפֵץ בּוֹ: כִּי אַתָּה גֹחֵי מִבְּטָן
מִבְּטִיחִי עַל שְׂדֵי אִמִּי: עָלֶיךָ הִשְׁלַכְתִּי מִרְחֹם מִבְּטָן אִמִּי אֵלֵי אַתָּה:
אֵל תִּרְחַק מִמֶּנִּי כִי צָרָה קְרוּבָה כִי אֵין עוֹזֵר: סִבְבוּנִי פְרִים רַבִּים
אֲבִירִי בְשֵׁן כְּתֻרוּנִי: פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אֲרִיָּה טֹרֵף וְשֹׂאֵג: כַּמִּים נִשְׁפַּכְתִּי
וְהִתְפָּרְדוּ כָל עֲצָמוֹתַי הִיָּה לְבִי כְדוֹנָג נִמְס בְּתוֹךְ מַעֵי: יָבֵשׁ כַּחֲרֹשׁ
כַּחֲי וְלִשׁוֹנִי מִדְּבַק מִלְקוֹחִי וְלַעֲפָר מוֹת תִּשְׁפָּתֵנִי: כִּי סִבְבוּנִי כְלָבִים
עֲדַת מְרַעִים הַקִּיפוּנִי כְּאִרֵי יָדַי וְרַגְלֵי: אֶסְפָּר כָּל עֲצָמוֹתַי הֵמָּה יִבִּיטוּ
יִרְאוּ בִי: יִחַלְקוּ בְּגִדֵי לָהֶם וְעַל לְבוּשֵׁי יִפִּילוּ גוֹרֵל: וְאַתָּה יְהוָה אֵל
תִּרְחַק אֵילוֹתַי לַעֲזָרְתִּי חוֹשֶׁה: הַצִּילָה מִחֲרָב נַפְשִׁי מִיַּד כָּלֵב יַחֲדָתִי:
הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אֲרִיָּה וּמִקֶּרְנֵי רַמִּים עֲנִיתָנִי: אֶסְפָּרָה שְׁמֶךָ לְאָחִי בְּתוֹךְ
קֹהֵל אֶהְלֶךְ:

תהילים כב

יזכור

המתפללים קמים על רגליהם. קוראים את אחד מנוסחי היזכור או שניהם יחד.

נְתִיחַד עִם זְכָרָם שֶׁל שֵׁשֶׁת מְלִיוּנֵי אַחִינוּ, אֲשֶׁר נִסְפוּ בְּשׂוֹאָה. בְּאֲדֵי רַעַל וּבְשׂוֹרְפוֹת כְּבָשֵׁן נִכְחָדוּ. אִף לְנִכַח סִבְלָם הִמָּר וַיֵּד אֵימִים הַמְרַצַּחַת, שֶׁהִשְׁמִידָה לְלֹא רַחֵם גְּבָרִים וְנָשִׁים, זְקֵנִים וְטָף, בְּל תֵּאבֵד אֲמוּנָה בְּנִצְחוֹן הַטּוֹב עַל הָרַע, בְּנִצְחוֹן הָאֱמֶת עַל הַשָּׁקֶר, בְּנִצְחוֹן הַחֶפֶשׁ עַל הַשְּׁעָבוּד. הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם, וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ: יְהוָה הוּא נִחְלָתָם; וַיְנוּחוּ בְּשָׁלוֹם עַל פְּזוּרֵי מִשְׁכַּבּוֹתָם. וְנֹאמַר: אָמֵן:

עפ"י נוסח
סידור
"העבודה
שבלב"

נזכור / אבא קובנר

אבא קובנר

נִזְכֵּר אֶת אַחִינוּ וְאַחִיוֹתֵינוּ, אֶת בְּתֵי הָעִיר וְאֶת בְּתֵי הַכִּפָּר,
אֶת רְחוֹבוֹת הָעִירָה שֶׁסָּאֵנוּ כְּנֶהְרוֹת
וְאֶת הַפְּנֵדֶק הַבוֹדֵד עָלֵי אֶרֶץ
אֶת הַיְשִׁישׁ בְּקִלְסֵתָר פְּנִיו
אֶת הָאֵם בְּסוּדְרָה
אֶת הַנְּעֵרָה בְּצַמּוֹתֶיהָ
אֶת הַטָּף
אֶת אֲלֵפֵי קְהֵלוֹת יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁפָּחוֹת הָאָדָם
אֶת כָּל עֵדֵת הַיְהוּדִים
אֲשֶׁר הִכְרַעָה לְטִבַּח עַל אֲדַמַּת אִירוּפָּה מִיַּד הַכּוֹרֵת הַנְּאֻצִּי.
אֶת הָאִישׁ שֶׁזָּעַק פְּתָאוֹם וּבִזְעָקָתוֹ מֵת.
אֶת הָאִשָּׁה שֶׁחִבְּקָה אֶת תִּינוּקָהּ אֶל לְבָהּ וּזְרוּעוֹתֶיהָ צָנְחוּ.
אֶת הַתִּינוּק שֶׁאֲצָבְעוֹתָיו מְגַשְׁשׁוֹת אֶל פְּטֵמַת הָאֵם וְהִיא כֹּחֵלָה
וְצוֹנְנֵת.
אֶת הַרְגָלִים
אֶת הַרְגָלִים שֶׁבִקְשׁוּ מִפְּלֹט וְלֹא הָיָה מְנוּס עוֹד.
וְאֶת שֶׁקְּפָצוּ יְדֵיהֶם לְאֶגְרוֹף
הָאֶגְרוֹף שֶׁחָפֵן אֶת הַבְּרִזָּל
הַבְּרִזָּל שֶׁהָיָה לְנִשְׁק הַחֲזוֹן, הַיְאוּשׁ וְהַמְרָד

והם ברי הלבב
 והם פקוחי העינים
 והם שהשליכו נפשם מנגד וידם קצרה מלהושיע.
 נזכר את היום.
 את היום בצהריו.
 את השמש שעלתה על מוקד הדמים
 את השמים שעמדו גבוהים ומחרישים
 נזכר את תלי האפר אשר מתחת לגנים הפורחים.
 יזכר החי את מתיו
 כי הנה הם מנגד לנו
 הנה נבטות עינים סביב סביב
 ואל דמי, אל דמי לנו עדי יהיו חיינו ראויים לזכרם.

-- מ ת י י ח ד י ם ב ד ו מ י ם --

נרות הזיכרון

אשרי הגפרור, שנשרף והצית להבות.
 אשרי הלהבה, שבערה בסתרי לבבות.
 אשרי הלבבות, שידעו לחדול בכבוד.
 אשרי הגפרור, שנשרף והצית להבות.

מדליקים ששה נרות זיכרון

להבת זכרון ראשונה אנו מעלים לזכר ששת מאות רבוא אחינו
 ואחיותינו, גברים ונשים, זקנים וטף, שקול זעקתם לך מסוף
 העולם ועד סופו, עד קץ כל הדורות.

להבת זכרון שנייה אנו מעלים לזכר ק"נ רבבות ילדי ישראל,
 תינוקות של בית רבן, שנקמת מותם לא ברא השטן.

להבת זכרון שלישית אנו מעלים לזכר מיליוני הקרבנות בני אמות
 רבות, שהעלו לצד אחינו ואחיותינו, על מוקד השנאה והכפירה
 בצלם האלהים בו נברא האדם.

:"אשרי"
 הגפרור" הוא
 אחד משיריה
 האחרונים
 של חנה סנש.
 השיר נכתב
 על אדמת
 אירופה
 בראשית מאי
 1944, חודש
 לפני לקיחתה
 בשבי השיר
 נמסר על ידי
 חנה סנש
 למשמרת
 לידי אחד
 משותפיה
 למסע
 הצנחנים,
 ראובן דפני.

להבנת זכרון רביעית אנו מעלים לזכר חסידי אמות העולם שחרפו
נפשם למען לא יפרת ויכחד צלם האלהים שבאדם.

להבנת זכרון חמישית אנו מעלים לזכר לוחמים ולוחמות שאל
גבורת החיים בגיא צלמות, צרפו את גבורת העמידה שפגגד.

להבנת זכרון ששית אנו מעלים לזכר אלו ששרדו את התפת, אך זו
לא הרפתה מהם עד יומם האחרון.

אשרי הגפרור שנשרף והצית להבות

המתכנסים למעמד זיכרון שאינו כולל תפילת ערבית, עוברים
לעמוד 30 לסדר הזכרת נשמות וקדיש

שריפה / העיירה בוערת

ואתם חובקים ידים
בלי הושיט עזרה,
בלי כבות את אש הלהב,
אש העירה.

שרפה, אחים, שרפה!
רק בידיכם בלבד היא
העזרה.

חיש הושיטו יד אוהבת
והצילו מהמות,
בדמכם כבו שלהבת,
חיש כבו בדם.

מרחוק אל תעמדו,
כי האש עולה.
אל נא תחבקו ידים,
השרפה גדולה!

שרפה, אחים, שרפה!
עירתנו בוערה כלה,
בה רוחות שחרות יסערו,
להבות חרבן יבערו,
עקבותיה לא נשארו,
היא עולה באש.

ואתם חובקים ידים
בלי הושיט עזרה,
בלי כבות את אש הלהב,
אש העירה.

שרפה, אחים, שרפה!
קרובה, חס וחלילה, השעה,
כי הלהבות יתמידו,
את כלנו פה ישמידו,
רק שרידי קירות יעידו
מה שפה הייתה.

השיר שריפה /
העיירה /
בוערת נכתב
ביידיש
והולחן על ידי
מרדכי גברטיג
בשנת 1938.
גברטיב נרצח
בגטו קרקוב
ב-1942. שירו
הפך לשיר
המחותרת
היהודית בגטו
ומחוצה לו.

קריאת שמע וברכותיה

בָּרְכוּ אֶת יְהוָה הַמְבָרָךְ:

בְּרוּךְ יְהוָה הַמְבָרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

ברכת 'מעריב' - הברכה הראשונה לפני קריאת שמע

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּדַבְּרוֹ מַעְרִיב עַרְבִים,
בְּחִקְמָה פּוֹתַח שְׁעָרִים, וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עֵתִים וּמַחְלִיף אֶת הַזְּמַנִּים,
וּמַסְדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּרָקִיעַ כְּרָצוֹנוֹ. בּוֹרָא יוֹם וְלַיְלָה,
גּוֹלֵל אֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אֹר, וּמַעְבִּיר יוֹם וּמִבֵּיא לַיְלָה,
וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה, יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אֵל חַי וְקַיִם תָּמִיד
יְמַלֵּךְ עֲלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמַּעְרִיב עַרְבִים:

ברכת 'אהבה' - הברכה השנייה לפני קריאת שמע

אֲהַבֵּת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אֲהַבְתָּ, תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים
אוֹתָנוּ לְמַדְתָּ, עַל כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּשִׂכְנֵנוּ וּבְקוֹמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶיךָ,
וְנִשְׂמַח בְּדַבְּרֵי תּוֹרָתְךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֶרֶץ זְמִינוּ
וּבְהֵם נִהְגָה יוֹמָם וְלַיְלָה. וְאֲהַבְתָּךְ אֵל תִּסֵּיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה, אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הקדמות לקריאת "שמע ישראל"

אחד או יותר מן המקראות הבאים ניתנים לקריאה ככוונה לפני קריאת
"שמע ישראל":

א. צוואה

נִרְדָּף, אֶךְ לֹא מִשְׁעָבֵד,

מִמַּרְמֵר, אֶךְ לֹא צִיֵּנִי,

מֵאֲמִין, אֶךְ לֹא מִתְפַּלֵּל,

אוֹהֵב יְהוָה, אֶךְ לֹא אוֹמֵר "אֱמֵן" עוֹר.

הִלַּכְתִּי בְּדַרְכֶיךָ, וְאֶפִּילוּ גֵרְשָׁנִי מֵעַל פְּנֵי.

שְׁמַרְתִּי אֶת מִצְוֹתֶיךָ, וְאֶפִּילוּ יִסְרֵנִי עַל-כֵּךְ,

אֲהַבְתִּי אוֹתוֹ, אֶךְ-כִּי דָכְאָנִי עַד עֶפְרָי,

עַנְנִי עַד מוֹת, שְׁמַנִּי לְלַעַג וְקָלָס.

- מתוך "צוואתו
- של יוסל
- ראקובר",
- אשר נכתבה
- על ידי צבי
- קוליץ בשנת
- 1946, אך
- נחשבה במשך
- שנים כצוואה
- אותנטית
- של חסיד
- גור, שנכתבה
- בשעותיו
- האחרונות של
- גטו ורשה.

ואלה מלותי האחרונות אליה, אלי הזועם:
לא תעלה בידיך, לא תקום ולא תהיה.
עשית וטרחת, שתאבד אמונתי בך, ותכרת מפני.
אך אני הולך למות בדיוק כדרך שקיית.
ואני קורא: "שמע, ישראל. יהוה אלהינו, יהוה אחד".

ב. הזהו אדם ?

אתם היושבים באין מחריד
במשכנות מבטחים;
אתם המוצאים מאכל חם ופני ידיד
בשובכם הביתה עם דמדומים:

התבוננו וראו הִזְהוּ אָדָם
העובד בבצה הקרה;
הוא, שאינו יודע מנוחה ונלחם
למען פת לחם זעירה.
שבֵּעֵבוֹר "כֵּן" או "לא" לִבְנֵי מוֹת הָיָה.

התבוננו וראו האם אשה היא זאת.
בת בלי שם ובלא שער;
שלא נותר בה עוד כוח לזכר,
שעיניה ריקות וצונן חיקה
כצפרדע ביום חרף וכפור.

הרהרו וזכרו כי כל זאת ארע
והיו הדברים האלה:
אשר אנכי מצוכם
לחקק בלבבכם.

**ושננתם אותם לבניכם
בשבחתכם בבית בלכתכם בדרך,
בשכבכם ובקומכם.**

והיה כי תדמו – יאבדו בתיכם
ויך בכם החלי מפך רגל עד קדקוד.
ויהפכו מכם פניהם יוצאי חלציתכם, עוד.

השיר הפותח
את
ספרו של
פרימו לוי,
סופר יהודי
איטלקי,
ניצול מחנה
אשוויץ,
"הזהו אדם?"

קריאת "שמע ישראל"

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה | אחד:
ברוך שם כבוד מלכותו, לעולם ועד:

דברים 1

פרשה ראשונה - קבלת עול מלכות שמים

שם

ואהבת את יהוה אלהיך בכל-לבבך ובכל נפשך ובכל-מאדך: והיו
הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך
ודברת במ בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם
לאות על ידך. והיו לטטפות בין עיניך: וכתבתם על מזוזת ביתך
ובשעריך:

פרשה שנייה - קבלת עול מצוות

שם יא

והיה אם-שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום
לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל-לבבכם ובכל נפשכם:
ונתתי מטר-ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך
ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם
פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם:
וחרה אף-יהוה בכם ועצר את-השמים ולא-יהיה מטר והאדמה לא
תתן את-יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן
לכם: ושמעתם את דברי אלה על-לבבכם ועל-נפשכם וקשרתם אתם
לאות על-ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם: ולמדתם אתם את-בניכם
לדבר במ. בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם
על מזוזות ביתך ובשעריך:
למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה
לאבתיתכם לתת להם כימי השמים על-הארץ:

רָאָה נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב וְאֶת-הַמּוֹת וְאֶת-
הָרָע: אֲשֶׁר אֲנִי מִצּוֹף הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹת בְּדַרְכָיו
וּלְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּיתָ וּרְבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְאִם-יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע
וּנְדַחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַדְתָּם: הַגְּדַתִּי לָכֵם הַיּוֹם כִּי
אֶבְד תֵּאבְדוּן: לֹא-תֵאָרִיכּוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת-
הַיַּרְדֵּן לְבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-
הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים
לְמַעַן תַּחֲיֶה אֶתָּה וְזַרְעֶךָ: לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַת בְּקִלּוֹ
וּלְדַבְּקָה-בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתֵת לָהֶם:

פרשה שלישית - פרשת ציצית וציצית מצרים

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם וּנְתַנוּ עַל-צִיצִת הַכְּנָף
פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת-כָּל-מִצְוֹת
יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא-תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-
אַתֶּם זֹנִים, אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֵהֵיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כשמתפללים בציבור הש"ץ מסיים:

יהוה אלהיכם אמת.

ברכת 'גאולה' - הברכה הראשונה שלאחר קריאת שמע

אָמַת וְאֲמוֹנָה כָּל זֹאת וְקִיָּם עָלֵינוּ, כִּי הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאִין זֹלָתוֹ, וְנֶאֱחָנּוּ יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים, מְלַכְנוּ הַגְּאֹלְנוּ מִכַּף כָּל הָעַרִיצִים. הַעֲשֵׂה גְדֻלּוֹת עַד אֵין חֶקֶר, וְנִפְלְאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. הַשֵּׁם נִפְשָׁנוּ בַּחַיִּים, וְלֹא נִתֵּן לְמוֹט רַגְלָנוּ: הַעֲוֹשֶׂה לָנוּ נְסִים בְּמִצְרַיִם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאֲדַמַּת בְּנֵי חָם. וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵירוֹת עוֹלָם.

הַמּוֹלִיךְ עִמּוֹ בְּמִדְבָּר לְהַבְיִאוֹ אֶל גְּבוּל קְדֻשׁוֹ, צֹנֶה שׁוֹפְטִים לְהוֹשִׁיעֵם וְנִבְיָאִים לְהַשִּׁיבֵם אֵלָיו. הַמְזַרְהַ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַגּוֹיִם וּמְקַבֵּץ נְדָחֵיו כְּרוּעָה עֹדְרוֹ. גַּם כִּי הִלְכּוּ בְּגֵיא צַלְמוֹת, שֵׁשׁ מְאוֹת רְבוּא בְּתַמְרוֹת עֶשֶׂן, פָּקַד אֶת שְׂאֵרֵי פְלִטָתָם, רֵאשִׁית גְּאוּלְתּוֹ הִרְאָה לָהֶם וַיְבִיאֵם וַיִּטְעֵם בְּהַר נַחֲלָתוֹ.

ונאמר: "כי פְּדָה יְהוָה אֶת יַעֲקֹב, וְגֹאֲלוֹ מִיַּד חֹזֶק מִמֶּנּוּ": בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

נוסח חליפי לברכת גאולה

אָמַת וְאֲמוֹנָה כָּל זֹאת, וְקִיָּם עָלֵינוּ, כִּי הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאִין זֹלָתוֹ, וְנֶאֱחָנּוּ יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים, מְלַכְנוּ הַגּוֹאֲלְנוּ מִכַּף כָּל הָעַרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצְרַיִם, וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּלָ לְכָל אִיְבֵי נַפְשָׁנוּ, הַעֲוֹשֶׂה גְדֻלּוֹת עַד אֵין חֶקֶר, וְנִפְלְאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. הַשֵּׁם נִפְשָׁנוּ בַּחַיִּים, וְלֹא נִתֵּן לְמוֹט רַגְלָנוּ, וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִעַבְדוֹת מִצְרַיִם לְחֵירוֹת עוֹלָם; וְרָאוּ בְּנוֹתָיו וּבְנֵיו גְבוּרָתוֹ, שִׁבְחוּ וְהוֹדוּ לְשִׁמּוֹ. וּמְלַכּוֹתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עָלֵיהֶם, מִשָּׁה, מְרִים וְכָל יִשְׂרָאֵל לָךְ עָנוּ שִׁירָה, בְּשִׂמְחָה רַבָּה, וְאָמְרוּ כְלָם:

מי כְּמַכָּה בְּאֵלִים ה', מי כְּמַכָּה נֶאֱדָר בְּקִדְשׁוֹ, נוֹרָא תְהִלּוֹת עֲשֵׂה פְלֵא: מְלַכּוֹתָךְ רָאוּ עִמָּךְ, בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מִשָּׁה, זֶה אֱלֹהֵינוּ עָנוּ וְאָמְרוּ: ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר, כִּי פְדָה ה' אֶת יַעֲקֹב, וְגֹאֲלוֹ מִיַּד חֹזֶק מִמֶּנּוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.

איוב ט

פסקה זו המזכירה את השואה ואת תקומת העם בארצו מחליפה את נוסח הברכה המסורתית. הפסקה מופיעה כחלופה לברכה המסורתית בסידור "העבודה שבלב".

ירמיהו לא

נוסח זה נכלל בשיטת סידור התפילה החדש של התנועה ליהדות מתקדמת, המגובש בימים אלו

ברכת 'השכיבנו' - הברכה השנייה שלאחר קריאה שמע

השְׁכִיבֵנו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מִלְּכָנוּ לְחַיִּים. וּפְרַשׁ עָלֵינוּ
סֶכֶת שְׁלוֹמָךְ, וְתִקְנֵנוּ בְּעֶצֶה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ.
וְהָגוּן בְּעֵדֵנוּ, וְהִסֵּר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דָּבָר וְחָרֵב וְרָעַב וְיָגוֹן, וְהִרְחַק מִמֶּנּוּ
עוֹן וּפֶשַׁע.
וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תִּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל אֵל מֶלֶךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה. וְשָׁמַר צְאֲתָנוּ
וּבּוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹמֵר אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד:

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, בְּעַלְמָא דִּי בְּרָא כְּרַעוּתִיהּ, וְיִמְלִיךְ
מַלְכוּתֵיהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעַגְלָא וּבְזָמַן
קָרִיב וְאַמְרוּ אָמֵן.
יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:
יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל
שְׁמֵיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לְעֵילָא מִן כָּל בְּרִכְתָּא וְשִׁירְתָּא. תְּשַׁבְּחֵתָא
וְנַחֲמֵתָא, דְּאַמְרִין בְּעַלְמָא, וְאַמְרוּ: אָמֵן:

תפילת עמידה

אֲדָנִי, שְׁפָתַי תִּפְתַּח. וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

תהילים נא :

א. אבות ואמהות

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאֲמוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
יְצַחְק וְיַעֲקֹב אֱלֹהֵי שָׂרָה רַבְּקָה רַחֵל וְלֵאָה, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר
וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן, גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים, וְקוֹנֵה הַכֹּל, חֲזוֹכֵר חֲסִדֵי
אֲבוֹת וּמְבִיא גְּאֻלָּה לְבָנֵי בְּנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה. מֶלֶךְ עוֹזֵר
וּמוֹשִׁיעַ וּמְגַן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן אַבְרָהָם וּפּוֹקֵד שָׂרָה.

ב. גבורות

אתה גבור לעולם אֲדָנִי, מִשְׁפִּיל אֶף מְרוֹמֵם אֶתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ. מוֹרִיד הַטָּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֶּה הַכֹּל בְּרַחֲמִים רַבִּים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, רוֹפֵא חוֹלִים, וּמְתִיר אֲסוּרִים, וּמְקִים אַמוּנָתוֹ לִישׁוּנֵי עֶפְרָיִם. מִי כְמוֹךָ בְּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמָה לָךְ, מֶלֶךְ מִמִּית וּמְחַיֶּה וּמְצַמִּיחַ יְשׁוּעָה. וְנֶאֱמָן אֶתָּה לְהַחְיֹת כָּל חַי. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְחַיֶּה הַכֹּל:

ג. קדושת השם

אתה קדוש וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ, וְקְדוּשֵׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סְלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הָאֵל הַקְּדוֹשׁ:

ד. דעת

אתה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לְאֲנוּשׁ בִּינָה. חֲנִנּוּ מֵאֶתְךָ חֲכָמָה בִּינָה וְהִשְׁכַּל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, חוֹנֵן הַדַּעַת:

ה. תשובה

הַשִּׁיבֵנו לְתוֹרָתְךָ, וְקַרְבָּנו לְעִבּוֹדְתְךָ, וְהַחְזִירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלָמָה לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַרוֹצֵה בְּתִשׁוּבָה:

ו. סליחה

סָלַח לָנוּ כִּי חָטְאוּנוּ, מָחַל לָנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ, כִּי מוֹחֵל וְסוֹלַח אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, חַנוּן הַמְּרַבֵּה לְסָלוּחַ:

ז. גאולה

רְאֵה בְּעֵינֵינוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ, וּגְאֹלֵנוּ מִהֲרָה גְּאֹלָה שְׁלָמָה, כִּי גּוֹאֵל חֲזָק אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

ח. רפואה

רְפָאוּנוּ יְהוָה וְנִרְפָא. הוֹשִׁיעֵנו וְנִשְׁעָה, כִּי תִהְלֹתֵנוּ אֶתָּה, וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלָמָה לְכָל מְכּוֹתֵינוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, רוֹפֵא חוֹלִים:

ט. ברכת השנים

בָּרַךְ עָלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל־מִינֵי תְבוּאֹתָהּ לְטוֹבָה. וְתֵן בְּרָכָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָדָמָה וְשִׁבְעֵנו מִטוֹבָה, וּבָרַךְ שְׁנַתְנוּ כְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְבָרַךְ הַשָּׁנִים:

י. קיבוץ גלויות

תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחִירוֹתֵנוּ, וְשֵׂא נֶס לְקִבְּץ גְּלוּיֹתֵינוּ וְקִבְּץ נְדַחֵנוּ מֵאֲרָבַע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ לְאֲרָצֵנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַבֵּץ נְדַחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יא. השבת המשפט

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרָאשׁוּנָה, וְיִוַּעֲצֵנו כְּבַתְּחִלָּה. וְהִסֵּר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וְאֲנָחָה, וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יְהוָה לְבִדְךָ. בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, וְצַדִּיקָנוּ בְּמִשְׁפָּט: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

יב. על הרשעה

הַתּוֹעִים אֵלֶיךָ יְשׁוּבוּ, וְכָל הַרְשָׁעָה תֵּאבֵד וְהַזְדוֹן תִּכְנִיעַ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

ברכת נחם ליום הזיכרון לשואה ולגבורה
מוסיפים את אחד מנוסחי הברכה:

נוסח א:

נחם ה' אֱלֹהֵינוּ, אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל,
שְׂאֲרִית הַפְּלִיטָה, אֹד מְצַל מֵאֵשׁ,
כִּי בַשָּׁבַת אֲבוֹתֵינוּ בָּטַח בְּגִלוּתָם
קָם עֲלֵיהֶם שׁוֹנֵא אֲכָזָר מְכַל, גּוֹי עַז
פָּנִים אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים לְזָקֵן, וְנָעַר
לֹא יַחֵן, וְאָמַר: "לָכוּ וְנִכְחָדִם מִגּוֹי
וְלֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד". לְבִי לְבִי
עַל חֲלָלֵיהֶם, מְעִי מְעִי עַל חֲלָלֵיהֶם -
וּמֵאֲנָה נִפְשֵׁי לְהַנָּחֵם, עָלֵי הָיוּ כְלָנָה.
וְאֵף עַל פִּי כֹן וְלִמְרוֹת הַכֹּל "נִצַּח
יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקָר".

נוסח א:
מתוך סידור
התפילה
של התנועה
המסורתית

נוסח ב:

נחם ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת
עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הָאֲבֵל עַל
בְּנָיו וּבְנוֹתָיו שֶׁנִּסְפּוּ
וְעַל קְהֵלוֹת יִשְׂרָאֵל
שֶׁנֶּחְרְבוּ. צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה
וְיִרוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ.
לְבִי עַל חֲלָלֵיהֶם. מְעִי
עַל חֲלָלֵיהֶם. כִּי אַתָּה ה'
הַקִּמְתָּ מִעֵפֶר דָּל, מֵאֲשַׁפֵּת
הַרְמַתְּ אֲבִיוֹן וּבְרָצוֹן
הַעֲמַדְתָּ לְהַרְרִינוּ עוֹ.

נוסח ב:
הרב יהורם
מזור

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹבֵר רָשָׁע וּמְכַנְיַע זָדוֹן:

יג. על הצדיקים

על הצדיקים ועל החסידים, ועל זקני עמך בית ישראל, ועל פליטת בית סופריהם, ועל גרי הצדק ועלינו, יהמו נא רחמיך יהוה אלהינו, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקנו עמם, ולעולם לא נבוש כי בך בטחנו: ברוך אתה יהוה, משען ומבטח לצדיקים:

יד. בניין ירושלים

שכן בתוך ירושלים עירך כאשר דברת, ובנה אותה במהרה בימינו בגין עולם, ברוך אתה יהוה, בונה ירושלים:

טו. ישועה

”אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף”, וקרו עמך תרום בישועתך, כי לישועתך קוינו כל היום. ברוך אתה יהוה, מצמיח קרו ישועה:

תהילים פה
:
:
:
:
:
:

טז. שומע תפילה

שמע קולנו יהוה אלהינו, חוס ורחם עלינו, וקבל ברחמים ובכבוד את תפלתנו, כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה, ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו, כי אתה שומע תפילת כל פה. ברוך אתה יהוה, שומע תפילה:

יז. עבודה

רצה יהוה אלהינו בעמך ישראל, ותפלתם באהבה תקבל, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך. ושכן בציון, ויעבדוך עבדך בירושלים. ותחזינה עינינו בשוּבך לציון ברחמים. ברוך אתה יהוה המחזיר שכינתו ועמו לציון:

יח. הודאה

מודים אנחנו לך שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו ואמותינו, צור חיינו, מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נוֹדָה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים ביָדְךָ, ועל נשמותינו הפקודות לך, ועל נְסִיךְ שְׁבָכָל יום עמנו, ועל נְפְלְאוֹתֶיךָ וטוֹבוֹתֶיךָ שְׁבָכָל יום עמנו, שְׁבָכָל

עת, ערב ובקר וצהריים. הטוב, כי לא כלו רחמיך, והמרחם, כי לא תמו חסדיך, כי מעולם קוינו לך:

ועל כלם יתברך ויתרום ויתנשא שמך מלכנו תמיד לעולם ועד. וכל החיים יודוך סלה, ויהללו את שמך באמת, האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יהוה, הטוב שמך ולך נאה להודות:

יט. ברכת שלום

שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם. כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל ואת כל העמים בכל עת ובכל שעה בשלומך. ברוך אתה יהוה, עושה השלום:

בתר צלותא - תפילת מר, בנו של רבינא

אלהי, נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום, ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך, ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה, מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען תורתך, עשה למען קדשתך. למען יחלצון ידיך הושיעה ימינך וענני:

ברכות יז

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, יהוה צורי וגאלי.

תהלים ט

עושה שלום במרומו, הוא יעשה שלום עלינו, ועל כל ישראל ועל כל יושבי תבל ואמרו: אמן:

שם יט

הקדמות לתפילה אישית

אחד או יותר מן המקראות הבאים ניתנים לקריאה ככוונה לפני התפילה האישית:

א. תפילה

עַל כָּל כַּנְפִים נִשְׁמָחוּ לְצַמַּח
וְלֹא הִגְבִּיהוּ עוֹף;
עַל גִּיל אֲשֶׁר הִמְרִיא לְשִׂמְחָה
וְצָנַח עָרוֹף –
שְׂאִי, נִפְשִׁי, תְּפִילָה.
עַל כָּל חֲלוֹם אֲשֶׁר נִפְלַע עַל סֶלַע –
גְּלוּי-עֵינַיִם, מִשְׁתוֹקֵק;
עַל שִׁיר, שֶׁהִתְנַגַּן בְּמִרְחָקִים כְּפֶלֶא
וַיִּחַנֵּק –
שְׂאִי, נִפְשִׁי, תְּפִילָה.
עַל כָּל אֲשֶׁר נָשָׂא נִפְשׁוֹ לְהַעֲלוֹת
בְּעַמְק-הַבְּכָא;
עַל כָּל אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְהַגְלוֹת
וְלֹא זָכָה –
שְׂאִי, נִפְשִׁי, תְּפִילָה.

ב. נדר

עַל דַּעַת עֵינַי שָׂרְאוּ אֶת הַשְּׂכּוֹל
וְעַמְסוּ זַעְקוֹת עַל לְבֵי הַשְּׁחוֹחַ,
עַל דַּעַת רַחֲמֵי שְׁהוּרוֹנֵי לְמַחֵל,
עַד בָּאוּ יָמִים שְׂאִימוּ מִלְּסֶלַח, –
נִדְרָתִי הַנִּדָּר: לְזַכֵּר אֶת הַכֹּל.
לְזַכֵּר – וְדַבֵּר לֹא לְשִׂכַח.
דַּבֵּר לֹא לְשִׂכַח – עַד דוֹר עֲשִׂירִי,
עַד שֶׁן עֲלִבוֹנֵי עַד כָּלֶם, עַד כָּלֶהֶם,
עַדִּי יָכְלוּ כָּל שְׁבֻטֵי מוֹסְרִי.
קוֹנֵם אִם לְרִיק יַעֲבֹר לַיִל הַזֶּעֶם,
קוֹנֵם אִם לְבִקְרָא אֶחָזֵר לְסוּרִי
וּמְאוּם לֹא אֶלְמַד גַּם הַפְּעֵם.

משה בסוק

אברהם
שלונסקי

ג. כְּתוּב בְּעֶפְרוֹן בְּקֶרֶן הַחַתּוּמִּים

כָּאֵן בְּמִשְׁלוֹחַ הַזֶּה

אָנִי חוֹה

עִם הַבֵּל בְּנִי

אִם תִּרְאוּ אֶת בְּנֵי הַגָּדוֹל

קִיּוֹ בֶן אָדָם

תִּגְיִדוּ לוֹ שְׂאֲנִי

-- ת פ י ל ה א י ש י ת ב ד ו מ י ה --

השיר "הליכה
לקיסריה"
נכתב על ידי
חנה סנוש
בשנת 1942
בקיבוץ
שדות ים

אֵלֵי, אֵלֵי.
שְׁלֵא יִגְמַר לְעוֹלָם,
הַחוּל וְהַיָּם, רְשָׁרוּשׁ שֶׁל הַיָּםִים,
בְּרֶק הַשָּׁמַיִם,
תְּפִלַּת הָאָדָם.

הקדמות לספירת העומר

א. משמעויות רבות ניתנו במרוצת הדורות למצווה של ספירת העומר. אחת מהן מציעה כי הספירה נועדה להדגיש כי בין הג החירות לחג מתן תורה, ובין בית העבדים לארץ המובטחת, עלינו להכיר בערכו הייחודי והמקודש של כל יום בפני עצמו. בליל יום הזיכרון לשואה ולגבורה, עת הנפש כורעת תחת ממדי הזוועה והאסון, מזכירה לנו ספירת העומר, כי כל אחד ואחת משישים ריבוא אחינו ואחיותינו, היה עולם שלם בפני עצמו, יחיד ומיוחד, אחד ואין שני לו.

.....

ב. מסורת הקבלה מייחסת כל אחד משבעת השבועות של ספירת העומר לאחת מן הספירות של עולם האצילות. יום הזיכרון לשואה ולגבורה מצוין בשבוע השני של ספירת העומר העומד כנגד ספירת הדין היא הקוטב הנגדי לספירת החסד. הדין אמור לבטא את שלטון הבורא בעולמנו, אבל הוא פותח שער גם ל"דין הקשה" – לרוע, לחורבן ולטומאה.

ספירת הדין מכונה גם ספירת גבורה. את תפילתנו הערב הזה אנו מייחדים גם לגבורת הדבקות בחיים; לגבורת הזועקים נגד אובדן האמונה בחיים, באדם ובאל; לגבורת המתעקשות לשוב ולבנות, לברות המבקשים להפיח רוח חיים בעצמות היבשות.

על הזעקה שבשתיקה

סיפור מדרשי ידוע (בבלי מנחות כט ע"ב), מספר על משה, שבשעה שבא לקבל תורה הובא אל בית מדרשו של רבי עקיבא. משה, נפעם מחכמתו המופלאה של זה האחרון. אמר לפניו [לאל]; רבונו של עולם, הראיתני תורתו; הראני שכרו. אמר לו: חזור לאחוריך. חזר לאחוריו וראה ששוקלין בשר במקולין. אמר לפניו: רבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה? אמר לו: שתוק! כך עלה במחשבה לפני. על שאלתו-זעקתו הנוראה 'אין דין ואין דיין', אין בעל המדרש יכול, אלא לשים בפי האל את התשובה שאינה תשובה: 'כך עלה במחשבה לפני'. בבחירתו לתאר כך את דברי משה והאל הוא עושה

הרב גלעד קריב

הרב יהודע עמיר והרבה נעמה דפני קלן

את ההפך המוחלט מן הציווי שהוא שם בפי האל. הוא אינו שותק אלא מציב את שאלת האמונה במלוא חומרתה ומורכבותה. מה עשה משה? האם שתק או שמא המשיך והטיח דברים כלפי מעלה? מה הייתה בשבילו משמעותה של קבלת התורה לאחר זו שיח מצמרר זה? איננו יודעים. די לבעל המדרש שזעקתו של משה ותשובתו לא-תשובתו של האל יהדהדו באוזנינו. יותר מכך אינו רוצה, ואולי אינו יכול, לומר.

סדר ספירת העומר

וּיְקַרְא כַּג	הַנְּנִי מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְקַיִם מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל סְפִירַת הָעֹמֶר כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה:
תהלים צ	וּסְפַרְתָּם לְכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפֶה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימַת תְּהִינָה: עַד מַמְחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ הַמְּשִׁים יוֹם:
שם	וַיְהִי נַעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָינוּ כּוֹנְנָהוּ:
	לְמַנּוֹת יְמֵינוּ כֵּן הוֹדַע. וְנִבֵּא לְבַב חֲכָמָה:
	בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר:
	אם חל יום השואה במועדו המקורי, כ"ז ניסן:
	הַיּוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם שֶׁהֵם שְׁבוּעַ אֶחָד וְחֲמִישָׁה יָמִים לְעֹמֶר
	אם יום השואה הוקדם ליום חמישי, כ"ו ניסן
	הַיּוֹם אֶחָד עָשָׂר יוֹם שֶׁהֵם שְׁבוּעַ אֶחָד וְאַרְבָּעָה יָמִים לְעֹמֶר.
	אם יום השואה נדחה ליום שני, כ"ח ניסן
	הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר יוֹם שֶׁהֵם שְׁבוּעַ אֶחָד וְשִׁישָׁה יָמִים לְעֹמֶר.

קִינּוֹת לַלַּיִל יוֹם הַשּׁוֹאָה

הקִינָה היא סוגת תפילה בה השתמשו ברגעי צער וחורבן. הקִינּוֹת הידועות והמוכרות ביותר הן קִינּוֹת צוּם תשעה באב. מלבד הקִינּוֹת על חורבן בתי המקדש צורפו לסדר הקִינּוֹת ביום זה גם קִינּוֹת על חורבן של קהילות יהודיות שונות במרוצת הדורות. בנוסף נהגו גם לומר קִינּוֹת במהלך לווית המת וימי האבלות. לאחר השואה נתחברו מספר קִינּוֹת העושות שימוש במטבעות הלשון והדפוסים הספרותיים של הקִינּוֹת המסורתיות.

ועל אלה אני בוכיה

קִינָה לזכר חורבן קהילות אשכנז בעת מסע הצלב

מִי יִתֵּן רֵאשֵׁי מַיִם וְעֵינַי מְקוֹר נוֹזְלִי, וְאַבְכָּה כָּל יְמוֹתַי וְלַיְלִי, עַל חֲלָלֵי טְפֵי וְעוֹלָלֵי, וְיִשִּׁישֵׁי קְהֵלִי, וְאַתֶּם עָנוּ אָבוֹי וְאוֹי וְאַלְלֵי, וּבָכְנוּ בְּכָה בְּכָה רַב וְהָרַב.

עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל עַם יִי כִּי נִפְלוּ בְּחָרְבִּי:

וְדָמוֹעַ תִּדְמַע עֵינַי וְאַלְכָּה לִי שָׂדֵה בּוֹכִים, וְאַבְכָּה עִמִּי מְרֵי לֵבָב וְהַנְּבוֹכִים, עַל בְּתוּלוֹת הַיְּפוֹת וְיִלְדִים הָרִכִּים בְּסִפְרֵיהֶם נִכְרָכִים, וְלִטְבַח נִמְשָׁכִים, אֲדָמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים סִפְרִים וְנוֹפְכִים, כְּמוֹ שֵׁט חֲצוֹת נְדָשִׁים וְנִשְׁלָכִים, סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לְמוֹ מִלְקָרַב.

עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל עַם יִי כִּי נִפְלוּ בְּחָרְבִּי:

וְעַל אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכִיָּה וְלִבִּי נָהֵם נְהִימוֹת, וְאַקְרָא לְמִקְוֵנוֹת וְאַל הַחֲכָמוֹת, אֲלֵי וְאַלִּיָּה כֵּלָם הוֹמוֹת, הִישׁ מְכָאוֹב לְמְכָאוֹבֵי לְדָמוֹת, מִחוּץ תִּשְׁכַּל חָרַב וּמִחֲדָרִים אִימוֹת, חֲלָלֵי חֲלָלֵי חָרַב מְטָלִים עֲרָמִים וְעֲרָמוֹת, נִבְלָתָם כְּסוּחָה לְחֵית אֶרֶץ וּבְהֵמוֹת, יוֹנֵק עִם אִישׁ שִׁיבָה עֲלָמִים וְעֲלָמוֹת, מִתְעַתְעִים בְּמוֹ מוֹנֵי וּמְרַבִּים כְּלָמוֹת, אִיָּה אֲלֵהִימוֹ אֲמָרוּ צוֹר חָסִיו בּוֹ עַד מוֹת...

עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל עַם יִי כִּי נִפְלוּ בְּחָרְבִּי:

רבי יהודה
בן קלונימוס,
בן לקהילת
מגנצא, היה
עד לגזרות
תתנ"ו (1096)
- הפרעות
ביהודי
אשכנז בעת
מסע הצלב
הראשון.

אלי אלי

הקינה 'אלי
אלי נתחברה
על ידי
יהודה לייב
ביאלר (ורשה
1945)

אֵלֵי אֵלֵי נִפְשֵׁי בְּכִי
וְזַעֲקֵי בֵּת יִשְׂרָאֵל
מִסֶּפֶד שְׂאִי וְהִתִּיפְהִי
אֲכַלְהָ הָאֵשׁ בְּיִשְׂרָאֵל

עַל טֶבַח עִם אֲשֶׁר הוּכַן
יִסוּרֵי שְׂכּוֹל אֲשֶׁדוֹת דְּמִים
זָקֵן גַּם טֶף לֹא רוּחָם
עַל עֲקָדָה קָרְבָן תָּמִים

עַל עוֹלָלִים גְּמוּלֵי הַלֵּב
הַמְרוֹטְשִׁים לְפִי צוּרִים
וְעַל דְּמָם אֲשֶׁר זָב
בְּרֹאשׁ חוּצוֹת לְעֵין הוֹרִים

עַל הַקְּהֵלוֹת הַשׁוֹמְמוֹת
וְעַל חוֹרְבֵן מִקְדְּשֵׁי אֵל
יְקוּדֵי לֵהַב שֶׁלְהַבּוֹת
עָרֵי פָאָר בְּיִשְׂרָאֵל

עַל דּוֹרוֹת אֲשֶׁר נִגְדְּעוּ
דְּמֵי אֲבוֹת עַל דְּמֵי בָּנִים
בְּגִיא אוֹשְׁבֵיץ תָּמוּ גּוֹעוּ
עַל מוֹקְדוֹת הַכְּבָשִׁנִּים

עַל כְּלוּאִים חֲגוּרֵי שֶׁקַּ
הַנִּמְקָים בְּרַבּוּתֵיהֶם
בְּטַרְבְּלֵינְקֵי וּמִיִּדְנֶקַּ
וְאִין מְלַקֵּט עֲצָמוֹתֵיהֶם
עַל קְרוֹנוֹת צְפוּפֵי אֶדֶם
אֲשֶׁר רוּפְדוּ גְּפְרִית וְסִיד
צָחִי צְמָא כְּכֹלוֹת נִפְשָׁם
צְעָקוּ מִיָּם וְאִין מוֹשֵׁיט

עַל בְּנוֹת אֲשֶׁר עוֹלְפוּ
רַעִיוֹת בְּנִפְשָׁן שְׁלַחוּ יָדָן
צ"ג הַטְּהוֹרוֹת יַחְדָּיו נִסְפוּ
וְלֹא חוֹלַל תָּם כְּבוֹדָן

עלי קדוש השם ועם
ועל נקמת דם טהורים
בתעצומות מסרו נפשם
לחמו נפלו הגבורים

עלי גבור על במתי עד
כנר תמיד בהוד זרחים
כל נטף דם קרבן לשד
נזכר עד נצח נצחים

על שבר עם נשא קינה
כבולי יגון עטויי שואה
הלנצח תאפיל שנאה
ולא תפרש הנגהה

ראה אלהים עורי צפד
נפל לבי שונאי קמים
הקשיבה שועי חישה מפלט
הצילה נפשי מאנשי דמים

עלי קפואים בשדות שלגים
ילדים רכים בחיק אמהות
ועל קדושים השואגים
קבורי חיים מתוך בורות

עלי גוילים המחוללים
בידי נאצים מנאצי אל
טרופים קרועים ומגאלים
בין אשפתות ואין גואל

על צדיקים ענני עולם
נדיבי עם הוגי תורה
בתאי רעל נחנק קולם
נפלה כבתה המנורה

עלי נער פרחי העם
חלוצי קרב, כפירי מרי
מול זדונים שופכי הדם
השתלחבו רשפי חרי
על נהרות דם ובכי
נקמת ברית בלב שמונה
בקרב גטו ללא רהי
נחשף העז טמיר גבורה

הקדמות לסדר הזכרת הנשמות

ניתן להקדים לסדר הזכרת הנשמות את המקרא הבא:

הקדמה לתפילת עלינו לשבח

ניתן להקדים לתפילת עלינו לשבח את המקרא הבא ככוונה.

יום כיפור.

השכונה בשירות הסליחה. הבתים התרוקנו מאדם. ביום ההוא היה בית אחד לכולם – בית הכנסת של גוטה. בימי חול שימש הבית למגורים ובימי קודש הפך לבית האלוהים. ספרי קודש ותשמישי קדושה השתלבו בסלון התפילה עם כיסאות, שולחן וספה. חדר השינה הוסב והיה לעזרת הנשים החסודות, והול הדירה הפריד כהלכה בין המתפללים למתפללות. החלל נוכח ארון הקודש התמלא שורות מתפללים עוטי תליתות. בחצר דשא, ובדשא ילדים משחקים: תופסת, מחבואים, חמור ארוך וקפיצה משולשת. המתנ"ס האלוהי שקק. הלנה, כמו האחרים, הכינה עצמה ליום הכיפורים. טרם יום לבשה לבן, עטפה ראשה במטפחת משי לבנה, ספק תלית ספק הינומה, ועמדה מתבוננת ממרפסת ביתה בקומה השנייה אל בית הכנסת שממול. "מתי יהיה ה'יזכור"? שאלה את המתכנסים לתפילה, "אני חייבת להזכיר כמה דברים להם ולא להם". ואותי שלחה לחצר המשחקים. בכל שנה, כנראה לפי תכנון מוקדם, עמד לשירותה ילד תורן שצעק מהחצר: "הלנה, הלנה, ה'יזכור' הוא הבא בתור!" הלנה היתה נעלמת מהמרפסת וכהרף עין היתה עומדת נוכח ארון הקודש בבית הכנסת. ובאחת הושלך הס.

כל עוטי הטליתות נדהמים: "הרי זו רחבת גברים!"

– מבוכה.

בתחילה עוד היו מסבירים: "זו טעות, תעברי לחדר הסמוך". היא היתה מישירה מבט ומבהירה: "זו לא טעות, אני במקום הנכון". ובתנועה חדה הייתה מפנה גבה למתפללים, פניה אל ארון הקודש, וקולה רועם בדממה: "על דעת המקום ועל דעת הקהל, אני, הלנה, מציגה של משפחה שנכחדה, באתי לפני כבודך, בשם נדר שנדרתי, בשם תפקיד שלא אני בחרתי, אני מזכירה נשמות. ורק אתה יודע למה דווקא אני.

מתוך "למה לא באת לפני המלחמה" מאת ליזי דורון

אני עומדת פה במקומם; אילו הם היו, היו הם עומדים ליד ארון הקודש ואני, אז גם אני הייתי במקומי".

ובאחת על סף הבכי, היתה מפנה מבט אל הקהל הנועץ עיניים בגבה: "מה אתם מסתכלים?! זו בכלל לא אני, אני כל מי שאיננו פה!" ושוב היתה משיבה פניה אל ארון הקודש. מכווצת היתה כולה, ומטפחת המשי הלבנה, שנדמה היה תחילה שהיא ספק טלית ספק הינומה, משנה צורה: הלנה בלבן כמו המת בתכריכו. אחי עוד רגע קל שוב החזירה מבט אל הקהל: "רק בשמות פרטיים אקרא", התחייבה כמו בשבועה, "כדי שלא תתעכב חלילה התפילה". הרב נתן סימן, הבין שאחרת לא ניתן. והלנה היתה מונה את השמות: "יזכור אלוהים את קובה, את משה, את אהרון, את זליג, את יודל, את קלמן, את פנחס ואת אפרים..." תחילה את שמות הגברים ואחר-כך את שמות הנשים: "את פרידה, את פפה, את גולדה, את נינה..." אצבעות ידיה הארוכות והדקות נעות היו כמו ועדת ביקורת בזו אחר זו, לכל שם אצבע, לכל אצבע שם, ופריסת האצבעות מתואמת עם מספר השמות. והרשימה של הלנה ארוכה ובבית הכנסת שתיקה.

בקהל הגברים היה ניכר שיבש הגרון והתחלחלו העיניים, ובעזרת הנשים העבירו ממחטות לעצור את הדמעות הניגרות. מארון הקודש המשיכו לבקוע ניגונים, ובזה אחר זה עלו לאוויר השמות – לכל שם בכי משלו. בסוף הרשימה כבר לא נשמע בכייה של הלנה, אלא יבבה של מקהלה שלמה. לסיום היתה מודה לכל מי שעזר לה לקיים שבועה, ויוצאת מבית התפילה.

קינת יום כיפור נמשכה כהלכתה. כך, כל שנה, ביום כיפור בבית הכנסת בשכונה. ובחצר, המשיכו הילדים במשחקים של יום הכיפורים. כשהלנה נעלמה מהמרפסת, נעלמתי אני מחצר המשחקים ומן החלון האחורי של בית הכנסת ראיתי את המתרחש אל מול קודש הקודשים. הארון הסתיר את המראות, את המבט, את הכאב, אבל לא יכול היה לקולות. תחילה שמעתי, אחר-כך הצצתי על קצות האצבעות לראות, אחר-כך הספיקה מתיחת צוואר; וכך כל שנה ידעתי יותר. כשהייתי מספיק גבוהה, נבנה בית כנסת אחר בשכונה, מפואר ומהודר, ובית הכנסת הזה נסגר.

והלנה, בכל יום כיפור עמדה במרפסת ביתה ובשעת הזכרת שמות קראה בשמות. בלי קהל, בלי רב, בלי מתפללים, רק בפני האלוהים.

**וְנִתְּתִי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת,
שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת.**

זלדה

לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּן לוֹ אֱלֹהִים וְנִתְּנוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ,
לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּנוּ לוֹ קוֹמָתוֹ וְאֶפֶן חֵיוֹכוֹ וְנִתֵּן לוֹ הָאָרֶיג,
לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּנוּ לוֹ הַהָרִים וְנִתְּנוּ לוֹ כְּתָלָיו,
לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּנוּ לוֹ הַמְּזֻלוֹת וְנִתְּנוּ לוֹ שְׂכָנָיו,
לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּנוּ לוֹ חֲטָאָיו וְנִתְּנָה לוֹ כְּמִיּהָתוֹ,
לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּנוּ לוֹ שׁוֹנְאָיו וְנִתְּנָה לוֹ אֲהַבְתּוֹ,
לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּנוּ לוֹ חֲגָיו וְנִתְּנָה לוֹ מְלֹאכְתּוֹ,
לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּנוּ לוֹ תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה וְנִתֵּן לוֹ עוֹרוֹנוֹ,
לְכֹל אִישׁ אִישׁ יֵשׁ שֵׁם שְׁנַתֵּן לוֹ הַיָּם וְנִתֵּן לוֹ מוֹתוֹ.

כאן ניתן לקיים את מעמד "לכל איש שם" ולהזמין את המתפללים לציין את שמות בני משפחתם שנספו בשואה, או לעבור ישירות לאמירת ה"יזכור"

יזכור בעבור בני משפחה שנספו בשואה

יִזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נְשָׁמוֹת קְרוּבֵי, אֲשֶׁר נִסְפוּ בְּשׂוֹאָה (כאן ניתן להזכיר שמות בני משפחה, קורבנות השואה). אָנָּא, תְּהַיִּינָה נַפְשׁוֹתֵם צְרוּרוֹת בְּצָרוֹר הַחַיִּים תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה, וְתֵהִי מְנוּחָתְּם כְּבוֹד, וְיִנוּחוּ בְּשָׁלוֹם עַל פְּזוּרֵי מִשְׁכְּבוֹתֵם. אָמֵן:

יזכור בעבור קורבנות השואה שלא הותירו אחריהם נצר ושריד

תפילת יזכר זו תאמר על ידי המתפללים שאינם מזכירים שמות בני משפחה או על ידי הקהל כולו.

יִזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נְשָׁמוֹת אַחֵינוּ וְאַחֵיוֹתֵינוּ, אֲשֶׁר נִסְפוּ בְּשׂוֹאָה, בְּלִי הוֹתֵר שְׂרִיד וְנָצֵר. אָנָּא, בְּעֵבֹר שְׁאֲנוּ נוֹשָׂאִים תְּפִלָּה לְזִכְרָם וּלְעֹלְמֵי נַשְׁמָתָם, תְּהַיִּינָה נַפְשׁוֹתֵם צְרוּרוֹת בְּצָרוֹר הַחַיִּים תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה, וְתֵהִי מְנוּחָתְּם כְּבוֹד, וְיִנוּחוּ בְּשָׁלוֹם עַל פְּזוּרֵי מִשְׁכְּבוֹתֵם. אָמֵן:

הזכרת נשמות

נוסח סידור
"העבודה
שבלב"

אל מלא רחמים שוכן במרומים, דין אלמנות ואבי יתומים, המצא מנוחה נכונה תחת כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים, כזהר הרקיע מזהירים, לנשמות רבות אלפי ישראל, אנשים נשים וטף, שנהרגו ונשחטו, שנחנקו ונשרפו ושנקברו חיים.

כלם קדושים וטהורים, ובהם גאונים וצדיקים, ארזי הלבנון ואדירי התורה. אנא, בעל הרחמים, הסתירם בסתר כנפיו לעולמים, וצרר בצרור החיים את נשמותם יהוה הוא נחלתם. ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם. בזכותם ישובו נדחי ישראל לאחוזתם, ויהיו חיינו יד ושם לזכרם. יעמדו הקדושים לגורלם לזכרון לפני יהוה תמיד וינוחו בשלום על משכבותם. ונאמר: אמן:

הרב יהודע
עמיר

אל מלא רחמים, שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה תחת כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים, כזהר הרקיע מזהירים

לנשמות ששת מיליוני אחיותינו ואחינו אשר נספו בשואה; שנהרגו, ושנשחטו, שנחנקו ושנקברו חיים, שנשרפו ושענו; ולדים וזקנים, נשים וגברים, מורי-דרכים עם פשוטי-עם, אנשי אמונה ותורה עם מורדים וחולמים. הנאהבים והנעימים בחייהם, ובמותם לא נפרדו.

לנשמות בני דתות ועמים רבים, שנפלו קרבן לתאות הרשע הנאצית: ובהם: מתנגדי המשטר הרצחני, הומוסקסואלים ולסביות, צוענים, בעלי נכויות בגוף ובנפש, עם רבים אחרים שלא נמצאו ראויים לחיים. ולנשמות כל מי שנאבקו לחיים ולחירות, אלה שהקריבו חייהם כדי להציל חיים, מי שגם בגיא צלמות דבקו בחיים ובאהבה, אלה שאחזו בשלח ונלחמו בצורריהם. ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם. יהיו חיינו יד ושם לזכרם. יהי לנו זכרם מקור לאמונה בנצחון הטוב על הרע, בנצחון האמת על השקר, בנצחון החפש על השעבוד. בעל הרחמים הסתירם בסתר כנפיהם לעולמים וצרור בצרור החיים את נשמתם. בגן עדן תהא מנוחתם, יהוה הוא נחלתם, ינוחו בשלום על פזורי משכבותם ותעמד צדקתם לנו, לכל ישראל, ולכל הנאבקים לחרות לצדק ולשלום, ונאמר: אמן.

כוונות לאמירת הקדיש

אחד או יותר מן הקטעים הבאים ניתנים לאמירה ככוונה לפני אמירת הקדיש:

א. קדיש

יִתְגַּדַּל אוֹשׁוּיָךְ. וְיִתְקַדַּשׁ. מִיְדָאֲנָךְ. שְׁמָה רַבָּא. טְרַבְלִינְקָה. אָמֵן.

בוֹכְנוּלָאד.

יִתְגַּדַּל מְאוּטְהָאוּזֵן. וְיִתְקַדַּשׁ. בְּלִזֵּן, שְׁמָה רַבָּא. סוּבִיבוּר. אָמֵן.

חֲלֵמְנוּ.

יִתְגַּדַּל פּוֹנָאר. וְיִתְקַדַּשׁ. טְרַזִּינְשֶׁטְט. שְׁמָה רַבָּא. וְרִשָּׁה. אָמֵן. וּלְנָה.

יִתְגַּדַּל. סְקָארִז'יִסְקִי. וְיִתְקַדַּשׁ. בְּרִגֵּן-בְּלִזֵּן. שְׁמָה רַבָּא. יְאֵנוּב. אָמֵן.

דוֹרָה.

יִתְגַּדַּל. נוֹיִנגָאמָה. וְיִתְקַדַּשׁ. פּוֹסְטְקוּב.

שְׁמָה רַבָּא. אָמֵן.

אַנְדֵּרָה שׁוֹרֶץ-
בֶּאֱרֵט

ב. פגשתי את אלוהים

בְּדַרְךָ שְׁאַלְתִּי אוֹתוֹ

אֵיפֶה הֵייתָ אָז?

הוא התבונן בי נבוך

ועיניו זלגו דמעות

אולי הוא התחרט

על מה שעשה,

ואולי על מה שלא עשה

בְּפוֹלִין פִּגְשִׁיתִי אֶת אֱלֹהִים

גַּם הוּא בָּא לְקַבֵּר אַבוֹת

רְאִיתִי אוֹתוֹ מְדָדָה

מִמְצָבָה לְמִצָּבָה מֵאֲבֹן לְאֲבֹן

מִתְבוֹנֵן מִתְבוֹנֵן וּמִחְרִישׁ

בְּמִיְדָאֲנָךְ הוּא הִתְפַּלֵּל עִם הַמֵּתִים

וּבִקֵּשׁ סְלִיחָתָם

לְאוֹשׁוּיָךְ וּבִירְקָנָאוּ

הוא כָּבַר לֹא הִגִּיעַ

גַּם לְאֱלֹהִים יֵשׁ כּוֹחַ סִבָּל

מִגְבָּל

בְּטְרַבְלִינְקָה הוּא כָּרַע בְּרֶךְ

מֵאֲחוּרֵי הַסְּלָעִים

הִכָּה עַל חֲטָא וְהִתְנוּדָה

בְּוִרְשָׁה הוּא הִתְבוֹנֵן בְּאַנְדֵּרְטֵט אֲנִילְבִּיץ'

וְתָמָה עַל גְּבוּרַת הַמַּעֲשִׂים

יונה הדרי

הקהל אומר יחד את קדיש האבלים
 יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא פרעותה, וימליך
 מלכותה, בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן
 קריב ואמרו: אמן. יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא:
 יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל
 שמה דקדשא ברין הוא לעלא מן כל ברכתא שירתא, תשבחתא
 ונחמתא, דאמירן בעלמא. ואמרו: אמן:
 יהא שלמא רבא מן שמאי וחיים עלנו ועל כל ישראל. ואמרו אמן:
 עושה שלום במרומי, הוא יעשה שלום עלינו, ועל כל ישראל ועל
 כל יושבי תבל ואמרו: אמן:

“למען ידעו דור אחרון” - פרקי עדות והגות

בשלב זה של התפילה ניתן לשלב פרקי עדות או פרקי הגות
 מענייניו של היום (מבחר פרקי הגות מופיע בסוף אוגדן התפילה)

תהילים עח ו

אתה הראשון ואתה הנשאָר אחרון,
 כי יפלא ממך משפט בין דין לדין
 בין דם לדם,
 הקשב ללבי הקושה בדין, ראה את
 עניי.
 משתפי-הפעלה שלך, מיכאל, גבריאל,
 עומדים ומודים
 שאמרת: נעשה אדם,
 והם אמרו אמן.

עדות אחרת,
 דן פגיס

תפילת "עלינו לשבח"

עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדלה ליוצר בראשית.

שלא עשנו כגווי הארצות	שהבדלנו מן התועים ונתן לנו
ולא שמנו כמשפחות	תורת אמת וחיי עולם נטע
האדמה, שלא שם חלקנו	בתוכנו. כי כל העמים ילכו
קדם וגורלנו ככל המונם.	איש בשם אלהיו.

ואנחנו כורעים ומשתחווים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ, ומושב יקרו בשמים ממעל, ושכינת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו, אין עוד. אמת מלכנו, אפס זולתו, ככתוב בתורתו: "וידעת היום והשבות אל לבבך, כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד":

דברים ד

על כן נקווה לך יהוה אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך, להעביר גלולים מן הארץ, והאלילים כרות יכרתון, לתקן עולם במלכות שדי, וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון. לפניך יהוה אלהינו יכרעו ויפלו, ולכבוד שמך יקר יתנו, ויקבלו כלם את על מלכותך, ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד. כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלך בכבוד, ככתוב בתורתך:

"יהוה ימלך לעלם ועד"

ונאמר: "והיה יהוה למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד":

שמות טו

זכריה יד

ניתן לשיר את אחד או יותר מן השירים הבאים, המבטאים רוח של תקווה ואמונה לנוכח הזוועות, ככוונה להדלקת נר התקווה והתקווה.

א. חזון העצמות היבשות

הִיְתָה עָלַי יָד יְהוָה וַיּוֹצֵאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנַחֵנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: וְהֶעֱבִירֵנִי עֲלֵיהֶם סְבִיב סְבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל פְּנֵי הַבְּקָעָה וְהִנֵּה יְבֻשׁוֹת מְאֹד: וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם הֲתַחֲיִינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַר אֲדַנִּי יְהוָה אַתָּה יִדְעֵת: וַיֹּאמֶר אֵלַי הַנְּבֵא עַל הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתְּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֻשׁוֹת שְׁמְעוּ דְבַר יְהוָה: כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מְבִיא בְּכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם: וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גְּדִים וְהֶעֱלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקִרְמָתִי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בְּכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם וַיִּדְעֵתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה: וְנִבְּאתִי כִּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וַיְהִי קוֹל כֹּה־נִבְּאִי וְהִנֵּה רֵעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל עֶצְמוֹ: וְרָאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גְּדִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרַם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: וַיֹּאמֶר אֵלַי הַנְּבֵא אֶל הָרוּחַ הַנְּבֵא בֶן אָדָם וְאָמַרְתְּ אֶל הָרוּחַ כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בָּאִי הָרוּחַ וּפְחֵי בְהַרְוֹגִים הָאֵלֶּה וַיְחִיו: וְהַנְּבֵאתִי כִּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וַתְּבֹאוּ בָהֶם הָרוּחַ וַיְחִיו וַיַּעֲמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם חֵיל גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד: וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יִבְשׁוּ עֲצָמוֹתֵינוּ וְאֲבָדָה תִּקְוַתְנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ: לָכֵן הַנְּבֵא וְאָמַרְתְּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה הִנֵּה אֲנִי פֹתַח אֶת קְבֻרוֹתֵיכֶם וְהֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם מִקְבְּרוֹתֵיכֶם עִמִּי וְהַבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל: וַיִּדְעֵתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת קְבֻרוֹתֵיכֶם וּבְהֶעֱלֹתִי אֶתְכֶם מִקְבְּרוֹתֵיכֶם עִמִּי: וְנָתַתִּי רוּחִי בְּכֶם וְחַיִּיתֶם וְהַנְּחַתִּי אֶתְכֶם עַל אֶדְמַתְכֶם וַיִּדְעֵתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה דְּבַרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם יְהוָה:

יחזקאל לז,
ד'-א

ב. שיר הפרטיזנים היהודים

אַל נָא תֹאמַר: הִנֵּה דְרָכַי הָאֲחֻרָנָה,
אֶת אֹר הַיּוֹם הִסְתִּירוּ שְׁמַי הָעֵנָנָה.
זֶה יוֹם נִכְסְפָנוּ לוֹ עוֹד יַעַל וַיְבוֹא,
וּמִצְעָדְנוּ עוֹד יִרְעִים: אֲנַחְנוּ פֹה!

מֵאֶרֶץ הַתְּמָר עַד יִרְכְּתִי כְּפוּרִים
אֲנַחְנוּ פֹה בְּמִכְאוּבוֹת וַיְסוּרִים
וּבְאֶשֶׁר טִפְתְּ דָּמְנוּ שָׁם נִגְרָה
הֲלֹא יָנוּב עוֹד עַז רוּחְנוּ בְּגִבּוֹרָה.

עֲמוּד הַשַּׁחַר עַל יוֹמְנוּ אֹר יִהְלֵ.
עִם הַצּוֹרֵר יִחְלֹף תִּמּוּלְנוּ כְּמוֹ צֶל.
אֶךְ אִם חֲלִילָה יֵאָחַר לְבוֹא הָאֹר
כְּמוֹ סִיטְמָה יִהְיֶה הַשִּׁיר מִדּוֹר לְדוֹר.

בְּכֶתֶב הַדָּם וְהַעוֹפְרֵת הוּא נִכְתָּב;
הוּא לֹא שִׁירַת צְפוּר הַדְּרוֹר וְהַמְּרָחֵב,
כִּי בֵּין קִירוֹת נוֹפְלִים שְׂרוּהוּ כָּל הָעַם,
יִחְדְּיוּ שְׂרוּהוּ וְנֶאֱגָאֲנִים בְּיָדָם.

עַל כֵּן אֵל נָא תֹאמַר: דְּרָכַי הָאֲחֻרָנָה
אֶת אֹר הַיּוֹם הִסְתִּירוּ שְׁמַי הָעֵנָנָה.
זֶה יוֹם נִכְסְפָנוּ לוֹ עוֹד יַעַל וַיְבוֹא,
וּמִצְעָדְנוּ עוֹד יִרְעִים: אֲנַחְנוּ פֹה!

ג. פונאר

שקט, שקט, בני נחרישה!
כאן צומחים קברים,
השונאים אותם נטעו
פה מעברים.
אל פונאר דרכים יובילו,
דרך אין לחזור,
לבלי שוב הלך לו אבא
ועמו האור.
שקט, בני לי, מטמוני לי,
אל נבכה בכאבי!

כי בין כה וכה בכיינו
לא יבין אויב,
גם הים גבולות וחוף לו,
גם הכלא סייג וסוף לו -
ענותנו זאת
היא בלי גבולות,
היא בלי גבולות.

תור אביב בא אל ארצך,
לנו סתיו אבל
אור גדול בכל זרוע,
וסביבנו ליל.
כבר הסתיו יזהיב צמרת,
המכאוב יגבר,
שכולה האם נשארת:
בנה הוא בפונאר.

מי הוויליה הנכבלת
כבר ישאו דכיים,
זועפים קרעי הקרח

נישאים לים
תמוגר השכת ימינו,
אור גדול יזרח עלינו,
בוא, פרש, עלה!
בנך קורא,
בנך קורא.
שקט, שקט, אל בסער,
מבועי הלב!

עד אשר חומות תפולנה,
נאלם בכאב.
אל נא, בני לי, אל תצחק נא!
לא עת צחוק עכשיו:
צר הפך את אביבנו
לעלה בסתיו

אט ייפך נא המבוע:
שקט, בן רחום!
עם הדרור ישוב גם אבא
נומה, נומה, נום.
וכמו ויליה המשוחררת,
כאילן עוטה צמרת,
עוד תזכה לאור
בבוא הדרור,
בבוא הדרור.

ג. אני מאמין

אָנִי מֵאֲמִין בְּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאת הַמְּשִׁיחַ, וְאֶף עַל פִּי
שִׁיתְמַהֲמָה עִם כָּל זֶה אַחֲכָה לוֹ בְּכָל יוֹם שִׁבּוֹא

מתוך יג עקרים
לרמב"ם. הלחן מיוחס
לעזריאל דוד פסטג,
חסיד מודיץ' שנספה
בטרבליניקה.

מתוך מכתבו
האחרון
של מרדכי
אנילביץ',
מפקד מרד גטו
ורשה לסגנו
אנטק צוקרמן
ששהה מחוץ
לגטו בזמן
המרד, בניסיון
לארגן סיוע
צבאי.
אפריל 1943

ד. נר התקומה והתקווה

עתה ברור לנו, כי כל אשר אירע עולה על המשוער. בהתנגדותנו לגרמנים עשינו למעלה מכוחותינו, אך כוחותינו אוזלים והולכים. אנו עומדים על סף החידלון. פעמיים הכרחנו את הגרמנים לסגת, אך הם חזרו במשנה כוח. מרגיש אני כי דברים גדולים מתרחשים וכי הדבר שהעזנו לבצעו רב ערכו ועצום. אין בכוחי לתאר לפניכם את התנאים שבהם "חיים" עתה יהודי הגטו, יחידים בלבד יוכלו אולי לעמוד בייסורים אלה: השאר יומתו במוקדם או במאוחר. גורלם נחרץ. אף-על-פי שאלפים משתדלים להסתתר בסדקים ובחורי עכברים. אין להדליק נר מחוסר אוויר...

היו ברוכים, אתם מהחוץ, אפשר ויקרה נס וביום מן הימים נתראה. ספק, ספק גדול... שאיפת חיי האחרונה נתמלאה. ההגנה העצמית היהודית הייתה לעובדה. ההתנגדות והנקמה נהפכו למעשה. אשרי וטוב לי, שהייתי בין ראשוני הלוחמים היהודים בגטו.

נר התקומה והתקווה

מדליקים את הנר לתקומת ישראל, לכבודם של הניצולים, לחירות האדם ולקדושת חיי כל הנבראים בצלם יש הנוהגים להדליק נר נשמה לשבעה ימים ולהותירו דולק בבית הכנסת, על מנת להדליק ממנו את נרות יום הזכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות האיבה ואת נרות חג העצמאות

לְשִׁנְאָת-הַזָּר וְלֹא תִהְיֶה תִקְוָה וְכָל בְּזוּי צֶלֶם-הָאֱלֹהִים כִּרְגַע יֵאבֵד; פִּי מִחֲרָרִי-שִׁנְאָה מֵהָרָה יִסָּכֵר וְכָל אִיבָה וְשִׁעְבוּד, אֶפְלָיָה וְרַצְחָנוּת מֵהָרָה תַעֲקֹר וְתִשָּׁבֵר; וְלְבוֹתֵינוּ תִכְנִיעַ לְעַבְדְּךָ בְּלִב־שָׁלֵם בְּמֵהָרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יוֹצֵר הָאֲדָם.

חותמים את התפילה ומעמד הזיכרון בשירת "התקווה"

כָּל עוֹד בְּלִבֵּב פְּנִימָה
נִפְּשׂ יְהוּדֵי הוֹמִיָּה
וּלְפָאֲתֵי מִזְרַח קִדְיָמָה
עֵין לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה
עוֹד לֹא אָבְדָה תִקְוַתְנוּ
הַתִּקְוָה בְּת שְׁנוֹת אֲלֵפִים
לְהִיּוֹת עִם חֲפְשֵׁי בְּאֲרָצְנוּ
אֲרָץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם

נוסח הברכה
חובר על ידי
הרב יהודע
עמיר על
סוד "ברכת
המינים"
בתפילת
העמידה

פרקי עדות והגות

"פיקודי יי משמחי לב" – מסורת עתיקה אוסרת על האבל לעסוק בדברי תורה, שכן יש בהם על מנת לשמח לבו של האדם ולרומם את נפשו. ביום הזיכרון לשואה ולגבורה משול כל בית ישראל לאבלים, שבגדם ולבם קרועים. אשר על כן, אין לדברי התורה מהלכים בהלכותיו של היום המר. תחתם כרויה האוזן להגיונם של אלו אשר בקשו לבנות מחדש את רוחו של העם, לנסות למצוא פשר למה שלא ניתן להסביר, לייסד מחדש יסוד לאמונה ולספקותיה, לטול מן הנורא מכל לקח להמשכם של החיים.

איוב של תאי הגזים

בזמן הזה שלנו שואלים וחוזרים ושואלים: כלום יש עוד מקום לחיים יהודיים אחרי מעשה אושוויץ? אני מבקש לתקן את נוסח השאלה: כלום יש עוד מקום לחיים עם האלוהים בזמן שאירע בו מעשה אושוויץ?

הוגדשה סאת האימים והזוועה, והסתר-פנים העמיק מצפוניו עד אין חקר. עדיין יכולים אנו "להאמין" באלוהים, שהניח לאותם המעשים שייעשו, אבל כלום יכולים אנו עוד לדבר אליו? כלום יכולים אנו עוד לקרוא אליו? וכלום יכולים אנו להעז ולומר לשרידי אושוויץ, לאיוב זה של תאי הגזים: "הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו"?

אבל בוא וראה, איוב עצמו מה נאמר עליו. לא זו בלבד שהוא קובל, אלא קובל הוא על יהוה, ש"הסיר את משפטו", כלומר: ששופט כל הארץ לא עשה משפט. אלוהים עונה לו, אבל הדבר שהוא אומר לו אין בו משום תשובה על קובלנתו, ואפילו אין בו ממין הטענה; התשובה האמיתית שניתנה לאיוב היא הופעת האלוהים בכבודו ובעצמו, ואותה שעה הריחוק נעשה קירוב, ו"עניו ראתה אותו" והכינתו. שום הסבר לא ניתן לנו, הקושיות והשאלות לא נתיישבו, העוול לא נהפך לצדק, והאזכריות לא נהפכה לחסד. לא אירע כלום, אלא ששב האדם לשמוע את קול אלוהים הקורא אליו.

התעלומה לא נפתרה, אבל היא נסגלה על האדם. ואנחנו? מה עלינו? כלום עומדים אנו הלומים לנוכח פני אלוהים

תהילים יט ט

מרטין בובר
מתוך תעודה
וייעוד, א, עמ'
251—252

הנסתרים כאותו גיבור טראגי של היוונים, העומד בפני גזירת הגורל עלום-הפנים? אפילו עכשיו אנחנו, גם אנחנו, מתדיינים עם האלוהים, דווקא עמו, עם אלוהי ההווה, שבחרנו אותו, אנחנו כאן, לאדון עלינו. אין אנו מקבלים עלינו את שעבודה של ההווה הארצית, אנו נאבקים לגאולתה, ובמאבקנו ובריבנו אנו קוראים לאלוהים אדונינו, ששוב ועדיין אֵל מסתתר הוא, שיבוא וישיענו. וכך אנו עומדים לפניו ומייחלים לקול דברו, בין שיבוא מתוך הרעש ובין מתוך הדממה הבאה אחריו. ואילו גם לא תשווה הופעתו העתידה לבוא לאחת מהופעותיו שהיו לפניו, אנחנו נשוב ונכיר את אלוהים אדונינו גדול האימה והחסד.

ויהוה שָׁב אֶת שְׁבוֹת אִיּוֹב

ספר איוב מסתיים לא רק עם התגלותו של אלוהים' אלא גם עם יהוה, "השָׁב אֶת שְׁבוֹת אִיּוֹב". לאיוב נולדו בנים ובנות חדשים. וכאשר הקוראים עומדים בפני הסיפור הזה, אין הם יכולים שלא להעיר את ההערה הצינית: אבל, בסופו של דבר, הבנים הקודמים לא חזרו. אין ספק, שאין כאן פיתרון באותו מובן שהיינו אולי מצפים לו, וכפי שאף בעלי האמונה בגלגול נפשות היו מצפים לו, שייולדו לאיוב אותם בנים שנולדו לו בעבר.

אבל אני חושב שלמרות הכול, קיים איזשהו עיקרון שעלינו ללמדו מהצירוף הזה של הבנים שנולדו, עיקרון הקשור בתגובה אפשרית לבעיית הטוב והרע. משמעות הדברים מעלה בפנינו שאלה קשה: האם השואה פירושה שההיסטוריה אבודה, או שפירושה שיש לי, למרות הכול, אמונה באפשרותו של ניצחון הטוב בהיסטוריה או של גאולה היסטורית: האם אני עדיין מאמין שההיסטוריה היא בת תיקון, שאפשר להציל אותה?

.... הראי"ה קוק [לימד ש] בפנינו שתי עמדות בסיסיות. עמדה, שניתן לתארה כעמדת ניכור; אנחנו נוכרים, זרים בעולם, והעולם הוא הרע. ועמדה, הטוענת שלמרות הכול ההיסטוריה תיגאל, והגאולה אפשרית אפילו אחרי השואה. מבחינתו של היחיד, שיבתם של ילדי איוב, היא אבסורד. אבל מבחינתו של העם, תחייה של עם אמנם תיתכן! נכון הדבר שספר איוב מגלם עמדה אקזיסטנציאלית של אדם העומד

שלום רחנברג
מתוך: טוב
ורע בהגות
היהודית, עמ'
87—86

בפני המסתורין ואינו יודע כיצד להגיב, והוא צריך להמשיך ולהאמין גם אחר המסתורין. אלא שהספר מכיל יותר מזה; מציגה בו טענה האומרת, שאין אנו יכולים להפקיר את ההיסטוריה, אין אנו יכולים להפקיר את העולם. אנו מאמינים לפיכך, שיהיה ישיב את שבות איוב, ואנו מגלים בשבות איוב אותו סמל שנגלה לנו בשוב יהוה את שיבת ציון, היינו כחולמים.

עם ישראל בין העמים ולפני אלוהיו

יום-הזכרון לשואה ולגבורה מציין תפנית חדשה בהכרת מצבו של עם ישראל כעם בין העמים וכעם לפני אלוהיו. הוא מציין גם תפנית חדשה בהכרת מצבה של האנושות מבחינת היכולת להנהיג את עצמה ולעמוד מול הסכנה האורבת לה ממעשיה שלה. לגבי עם ישראל יום-הזכרון לשואה ולגבורה הוא קודם-כול ציון דרך בתולדות הגלות. אכסנית-הדרכים שבנה לעצמו מחוץ לארצו אחרי חורבן ארצו, עירו ומקדשו, חרבה גם היא ואין לה תקומה. יתר-על-כן, דפוס התגובה על הגלות שנתגבש בימי האבל הלאומי, וביחוד בט' באב, אינו הולם עוד את מסיבות גורלו של עם ישראל. תפיסת הקבל כעונש על חטאי העם או כנסיון המבטיח ישועה שתבוא מגבוה איננה מסבירה עוד נכונה את הנסיון ההיסטורי ואיננה מנחה את העם למעשים שיאפשרו את קיומו ואת שמירת יחודו בין העמים. ביום-הזכרון לשואה ולגבורה מעלים אנו בחשבון-הנפש הלאומי שלנו את דפוס התגובה הפעילה שנתגלם במפעל הציוני: על העם להעז ולפעול בכוחות עצמו, גם אם מטרתו תיראה לו מלכתחילה כעומדת מעבר לגבול ההישג האפשרי. האחריות לחייו, לבטחונו, למלאות יצירתו מוטלת עליו, ורק בהתמסרותו לעשייה בכל הכלים העומדים לרשות העשייה יתגלה הכוח ההופך את הנראה כבלתי-אפשרי – לאפשרי. העזה זו לעשות את המצוה, הנראה גם הכרחי בתכלית וגם קשה וגדול מיכולת אדם, היא תשובת האמונה המנחמת לסבלו של העם, והיא גם תשובת האמונה המנחמת לסבלה של האנושות. עם ישראל הוא חלק מן האנושות, וחשבון-נפשו בשואה הוא חלק מחשבון-נפשה של האנושות שחוללה את השואה, והיא חוזרת ומחוללת שואות לא לעם ישראל בלבד. ביום-הזכרון לשואה ולגבורה ניתן הביטוי לאמת כללית

אליעזר שביד
מתוך ספר
מחזור הזמנים,
עמ' 214—215

זו שעם ישראל נוטל בה את חלקו: רק אחריות של שותפים לגורל כלל-אנושי ונכונות יזומה לעמוד נגד הזדון וליסד מציאות אנושית אחרת, המתקיימת על-פי ציווי של אמונה, תציל את האנושות מן האבדון שהיא מכינה לעצמה במו ידיה. אמונה היא רצון הנכרע לעשיית המצוה גם בעולם המתכחש לה.

התקוממות נמרצת נגד חדלון-התקווה

פעם ... היינו עושים במלאכה בתוך תעלה. השחר סביבנו היה אפור; השמים ממעל היו אפורים; אפור היה השלג באורו החיוורין של השחר; אפורים היו הסמרטוטים שלבשו חברי האסירים, ואפורים פניהם. שוב הייתי מספר בלי-אומר עם אשתי, ואולי ביקשתי למצוא את הסיבה לסבלי, לגסיסתי האיטית. בהתקוממות נמרצת אחרונה נגד חדלון-התקווה של המוות הממשמש ובא, חשתי כי רוחי מבקיעה פתאום את חומת הקדרות האופפת אותי. חשתי כי רוחי יוצאת מגבולותיו של אותו עולם חדל-תקווה, חדל-משמעות, ואי-מזה שמעתי קול מריע תרועת נצחון "הן!", בתשובה על שאלתי, אם יש אזו תכלית אחרונה. אותה שעה נדלק אור בבית-אכרים רחוק, שעמד בקו-האופק כאילו ציירוהו שם, בעיצומה של האפרוריות המשמימה של שחר עולה בבאוריה.

והאור האיר בחושך. שעות על שעות חצבתי במעדרי באדמה הקפואה. הזקיף עבר והטיח בי דברי עלבון. ושוב התיחדתי עם אהובתי. חשתי יותר ויותר, כי היא נוכחת, כי היא עומדת במחיצתי; היתה בי ההרגשה, כי אני יכול לנגוע בה, להושיט אליה את ידי ולאחוז בידה. הרגשה זו היתה חזקה מאוד. היא היתה שם. ואז, באותו רגע ממש, ירדה בלאט ציפור וישבה לפני, על אותה תלולית של עפר שהעליתי מן המחפורת והשהתה עלי את מבטה.

חוויות במחנה הריכוז

בדרך כלל היו יושבי המחנה שרויים ב"שנת חורף תרבותית". למעט שני עניינים: פוליטיקה ודת. על פוליטיקה היינו מדברים במחנה כמעט בלי הרף; השיחות נתבססו בעיקר על שמועות שנקלטו מן

ויקטור פרנקל,
האדם מחפש
משמעות
עמ' 56-57

שם, 49-50

האוויר והועברו הלאה ברעבתנות. השמועות על המצב הצבאי היו בדרך כלל סותרות זו לזו ומתחלפות במהירות ולא הועילו אלא לסייע למלחמת העצבים שנערכה במוחותיהם של כל האסירים. פעמים רבות נתעוררו בעקבות שמועות אופטימיות תקוות לקץ קרוב של המלחמה, אך סופן נתבדו. אסירים אחדים נואשו מכל תקווה. אבל הטרנדים המרגיזים ביותר היו האופטימיסטים ללא תקנה. התעניינותם של האסירים בענייני דת – ככל שהתפתחה – היתה כנה מאוד, וקשה לשער התעניינות כנה ממנה. עמקה ועצמתה של האמונה הדתית הפתיעו והפעימו לא אחת אסירים חדשים. רושם עז ביותר עשו תפילות מאולתרות – תפילת יחיד או תפילה בציבור – שנערכו בפינה של צריף או בחשכת משאית הבוקר הנעולה שבה הוחזרנו ממקום העבודה הרחוק, עייפים, רעבים וקפואים בבגדינו הקרועים והבלויים.

בנסיוני זה למתן תיאור פסיכולוגי והסבר פסיכופאתולוגי של קווי האופי הטיפוסיים של אסיר מחנה ריכוז, אפשר שאני מעורר את הרושם, כי האדם נתון כולו ללא מנוס להשפעת סביבתו (במקרה זה הסביבה היא: המבנה הייחודי של חיי המחנה, שהכריח את האסיר להתאים את התנהגותו למתכונת מסוימת). אך מה בדבר חירות האדם? בהתנהגותו ובתגובתו על סביבה נתונה – כלום אין שום חירות רוחנית? האמנם נכונה היא אותה תיאוריה המבקשת כי נאמין, שהאדם אינו אלא מוצר של גורמים רבים, גורמי תנאים וסביבה – בין ביולוגיים, בין פסיכולוגיים ובין סוציולוגיים? כלום האדם אינו אלא פועל יוצא מקרי של אלה? גדולה מזו: האם מוכיחות תגובותיהם של האסירים על העולם המיוחד במינו של מחנה הריכוז, כי אין האדם יכול לברוח מהשפעת סביבתו? כלום אין בידו חופש הבחירה של פעולה לנוכח נסיבות כגון אלה?

יש בידינו להשיב על קושיות אלה על-פי הניסיון ועל-פי העקרון כאחד. ניסיון חיי המחנה מורה לנו, כי יש בידי האדם חופש בחירת פעולה. מצויות דוגמאות רבות, מהן דוגמאות שיש בהן מיסוד הגבורה, המוכיחות לנו, כי אפשר היה לגבור על האפאתיה, לדכא את הרגילות. אדם מסוגל לשמור על שארית של חירות רוחנית, של עצמאות

שם, 84-85

המחשבה, אף בתנאים נוראים אלה של עקה נפשית וגופנית. אנחנו שחיינו במחנות ריכוז, זוכרים את האנשים אשר היו עוברים מצריף לצריף כדי לעודד רוחם של אחרים, כדי לפרוס להם מפרוסת לחמם האחרונה. אולי הם היו מעטים, אך די בהם להוכיח, כי אפשר ליטול מן האדם את הכל חוץ מדבר אחד: את האחרונה שבחירויות אנוש – לבחור את עמדתו במערכת נסיבות מסוימות, לבור את דרכו.

ותמיד היו הזדמנויות לבחירה. יום-יום, שעה שעה, נקראת לחתוך הכרעות, הכרעות שקבעו, אם תיכנע או לא תיכנע לכוחות שאימיך לשלול ממך את עצם יישותך, את חירותך הפנימית שקבעו אם תהיה או לא תהיה כדור משחק בידי הנסיבות, אם תוותר על חירותך ועל הדרת כבודך ותתגלגל בדמות האסיר הטיפוסי.

עדות	סיום
לא לא: הם בהחלט	הלכתי משם ולא שבתי,
היו בני-אדם: מדיים, מגפים.	אף לא רציתי לשוב.
איך להסביר. הם נבראו בצלם.	עברי אשר לא אהבתי
אני הייתי צל.	שוב נהיה עברי האהוב,
לי הנה בורא אחר.	בעולם אשר עזבתי,
והוא בחסדו	בשגלים, בקמילה, בלבגוב.
לא השאיר בי מה שימות.	בדמעת זכרונות זורחת
ונברחתי אליו, עלייתי קליל, כחל,	המולדת האפרה –
מפיס, הייתי אומר: מתנצל:	שממון העיר הנדחת,
עשן אל עשן כל יכול	שבתות של מרה שחרה,
שאין לו גוף ודמות.	כל אשר הקיפני כפחד
	בלילות בהיותי נערה.
	בדמעת זכרונות זורחת
	אבדה שאין לה תמורה.
	הלכתי לארץ אחרת,
	הרוחות מחו עקבותי,
	היום בבושה מסתרת
	איחל לתחית מתי.
	הלכתי גאה וכופרת
	ומי ישמע תפלותי?

עדות
דן פגיס

סיום
לאה
גולדברג
כתבים, א,
245-244

התנועה ליהדות מתקדמת בישראל.
www.reform.org.il